

Studier Kritiker och Notiser.

Litterär Tidning.

N° 7.

Lördagen den 22 Februari

1845.

Är Theologi Filosofi?

Anti-replik.

Då Författaren behagat i Nr 6 följ. af denna tidnings förra årgång lemna en granskande uppmärksamhet åt de dubier, som Insändaren med hänseende till den frågan: om Theologi är Filosofi, framlagt, så går Ins. att i anledning häraf med nöje ytterligare meddela sina åsikter öfver samma ämne.

Så wäl Förf. som Ins. hafwa wid diskussionens fortgång insett, att ämnet icke kunde utredas annorlunda, än derigenom, att Theologiens och Filosofiens högsta idé framställdes. Denna Ins:s önskan har nu Förf. wid uppsatsens första början gått till mötes, och det på följande sätt: "Hwad är alltså Filosofiens object? Hwilken är den uppgift, som denna wetenskap har att lösa? Med mycket olika ord finner man denna fråga beswarad, men om sjelfwa saken i denna allmänhet tagen äro alla temligen ense, och måste vara det, så framt de annars werfeligen wilja, att Filosofi skall vara till. Det filosofiska tänkandet är, hwad det är, just genom att hafwa till sitt föremål, hwarken det ena eller andra enskilda, ändliga tinget såsom sådant, utan det allmänna sjelft, som lefwer uti och har till grund allt enskildt: tanken, sanningen öfwer hufwud. Detta är just, hwad som uttryckes, då man plägar säga, att Philosophien, såsom dess namn tillkännagifwer, är ett sökande efter wisshet, eller att den är wetenskapen om tingens wäsende, eller som är desamma, wetenskapen om ideen, den oändliga och ewiga. Men är nu Filosofiens område ideens werld, och ideens högsta bestämning åter att vara ande, så är ju och härmed sagdt, att nämnde wetenskap har anden till sitt föremål, hwaraf åter nödwändigt följer, att Philosophien i sitt högsta

moment är wetenskapen om den absoluta anden, som är centrum i den ideala werlden, wäsendet i allt wäsende d. w. s. om Gud. Men att Filosofi är wetenskap om Gud, det betyder, såsom hwar och en förstår, att den är Theologi."

Hwad denna construction widkommer, der Förf. liksom in nuce sammanfattat åtminstone det hufwudsakliga, som han anser kunna sägas i positif form till satsens bewisning, så torde man snart finna, att samma construction i afseende på evidens och bindande kraft lemnar ett och annat öfrigt att önska. Tydligt är, att Förf. hade bordt lemna en särskild omsorg att klart framställa theologiens, nemligen den **christliga** theologiens idé, hwarefter och sedan Förf. likaledes uppgifwit filosofiens idé, identiteten emellan begge wetenskaperna bordt antydas. Detta har till en del blifwit förbiset, hwarigenom och händt, att samma construction icke fullkomligen uppfattar sjelfwa stridsfrågan, ty denna är uppgifwen i denna formel: är theologi filosofi, eller med andra ord: är christendomen förnuftig? Ett så wäsendtligt element i förevarande ämne, som christendomen är, hade derföre förtjent icke blott att affes, utan och att såsom en i sjelfwa constructionen ingredierande del uppfattas. Den christliga theologien hade således här till dess genesis, tendens, betydelse och omfång bordt skärskådas. I stället för att under denna synpunkt uppfatta ämnet, lemnar Förf. öfwer theologien en definitio mere nominalis, och statuerar, att theologi och filosofi äro identiska, emedan begge hafwa samma föremål, den absoluta anden. Men männe denna slutsats är fullt tillförlitlig? Är det icke tänkbart, ja fullkomligen gifwet, att wetenskaper kunna hafwa samma object, men ändå vara högst skiljaktiga i anseende till innehåll, sätt att uppfatta olika sidor af samma object och mera dyligt? Jo wisserligen. Men huru will man då på

denna väg bewisa theologiens och filosofiens identitet, så att skillnaden på sin höjd blott skulle finnas i "metoden," hwilken skillnad är en nullité, emedan metoden kan variera, och således är arbitrar. Ins. hade i sin förre uppsats, der discussion förekom om förhållandet emellan christendom och förnuft, hwilken discussion är analog med den om theologi och filosofi, wäckt fråga om dessa begrepps inbördes förhållande såsom genus och species, samt derpå lagt en icke obetydlig wigt. Här om yttrar sig Förf. ingalunda, och det till men för den noggrannare begreppsbestämning, som är af nöden i ett så wigtigt ämne, som nu ifrågawarande.

Ins:s mening är ingalunda att neka det en identitet emellan theologi och filosofi uti en wiß mening måste postuleras. Men Ins. wägar betwifla, att den igenfinnes på den väg, som Förf. walt. Och må man härwid ingalunda förgäta, att frågan för det närwarande är om christlig theologi, eller som är det samma theologia revelata. Frågan återkommer då, hwad blir enligt Författarens begreppsconstruction christendomen, eller, i des högsta utweckling tagen, christlig theologi? Här om är ingen ting nämndt. Hwar af oss blir tydligt, att, då Förf. i fortgången af sin uppsats nämner christendom och christlig theologi, han infjuter ett nytt begrepp, som han icke har den ringaste rättighet att identifiera med filosofien. Härwid skulle kunna inwändas, att, hwad som är sagdt om theologi i allmänhet, äfwen måste gälla om christelig theologi. Men det kan genmålås, att såsom nödwändigt wilkor för att kunna subsumera christlig theologi under den notio generalis, som Förf. uppställt, är sjelfwa erkännandet, att en christlig theologi icke blott finnes, utan och till alla des bestämningar är gifwen. Och då intet härom är handladt, huru kan då tillämpningen se? Innan denna sednare blir mössig, måste Förf. uppvisa, hwilket rum han har i sitt system anwisadt åt en omedelbar gudomlig uppenbarelse, hwars factiska tillwaro christendomen förutsätter, och derigenom antyda förhållandet emellan uppenbarelse och förnuft, theologi och filosofi; hwilket allt, efter Ins:s åsigt af ämnet, blir en oestergiflig fordran. Den notio philosophiæ, som Förf. gifwit, kommer att på sitt ställe här nedanföre tagas uti särskildt betraktande.

Förf. går sedermera sid. 42, att yttra sig om den christliga theologiens principium cognoscendi, hwar om Förf. säger, att uttrycket är gammalt, och af mån-

ga såsom axiom ännu ansedt, dock af nyare theologer underkändt, hwadan det ur wettenskapen bör förswinna. Men oaktadt så säges, om ej med samma ord, dock i sak enahanda, så är märkligt nog, att, ehuru Ins. bemödar sig att wid hwarje fall, i des fulla styrka, reproducera ett gjordt inkast, han likwäl icke är i stånd att uppleta ett enda på sak gående argument mot theologiens särskilda principium cognoscendi. Ty allt, hwad som deremot syftas, kommer från så aflägsna håll, att det omössigen hinnes fram till föremålet, som skulle träffas. Förf. är allt för upplyst, för att kunna falla på den tankan, att nämde principium är ett figmentum theologicum. Nej, den ligger inclusivt i christendomens idé. Det är juft ur skriften, såsom en kunskapskälla, hwarur christendomen såsom lära betraktad, både uppstår och constituerar sig till ett inom sig slutet helt, samt hwar till samma lära, äfwen såsom wettenskap — theologi — betraktad, sig oupphörligen refererar. Christendomen, såsom lära, utgår från tron på en omedelbar gudomlig uppenbarelse. Den kan således icke stilsa sig från sin princip, utan att förneka wilkoret för sin egen tillwaro. En theologia revelata absque suo cognoscendi principio wore ett sig sjelf destruerande begrepp. Förgäfwes söker man, att från någon speculativ ståndpunkt, angripa denna princip, såsom något för sig sjelf gifwet isoleradt. Man måste på samma gång rikta pilarne mot christendomens hjerta, eller wäsendtliga egenkap att vara en gudomlig uppenbarelse, och då först träffas äfwen des principium cognoscendi. Men hwad som ligger i christendomens idé, det samma finna wi factiskt i den heliga skrift, hwilken genom flersaldiga utsagor sjelf constituerar sig såsom princip; i det den charaeteriserar sig såsom Guds och icke människors ord, i det den antyder sitt gudomliga ursprung, kraft och öfwerträffande egenkap. Till den hänwisar Frälsaren sjelf Joh. 5: 39. Ty antingen man antager, att *egewörte* står uti Imperat. eller Indic., så blir meningen densamma. I förre fallet befallde han Judarne att ransaka skriften och i sednare gillade han hwad de gjorde. På samma sätt herömmar Paulus Timotheum för det han från spåda äldren hade hämtat underwising ur den heliga skrift, som kunde leda honom till saligheten genom tron på Jesum Christum 2 Tim. 3: 15, och tillägger i det följande, att all skrift af Gud ingifwen är nyttig till lärdom, till straff, till bättring, till tuktan i rättfärdighet. Jfr 2 Cor. 4: 6. 2 Petr. 1: 19. Nu är kändt, att de anförda språken i första rummet åsysta

G. T. Men hvad som här säges om detta gäller öfwen om N. T., som är lifsom nyckeln till G. T:s rätta uppfattning. Förf:s egna ord, då han i sin ordning sid. 42 går att uppvisa, hwarpå denna princip beror äro följande: "Den beror på den grundfalka föreställningen, att filosofien skulle åsyfta att ur det subjectiva förnuftet i des ensfildhet framalstra sanningen, så att alltså det filosofiska tänkandet, för att såsom sådant vara till skulle hafwa att wända ryggen till och ignorera den objectiva werkligheten, lösgörande sig från sammanhanget dermed och inslytandet deraf, och sedan på fri hand af egna materialier sjelf skaffa sig en ny werld. Hwem inser icke, att lifsom ett dyligt ignorera endast wore ett gycelwerk, så wore och det så kallade rena aprioriska wetandet, som på sådan wäg framkomme, ingen ting mindre än wetande." Inf. tror icke, att denna princip har en sådan här antydd upprinnelse. Den ligger, såsom redan är antydt, inclusift uti begreppet om en theologia revelata, och har objectivt sin grund i den heliga skrift, hwilken sjelf annoncerar sin autonomi uti trosfakter. Den af Förf. framställda frågan, huruwida twenne olika slags sanningar om samma sak kunna finnas, kan icke af Inf. till beswarande upptagas, af det skäl, att Förf. då han beswarat den med ett nekande, icke uppgifwit den synpunkt, hwarutur han önskar, att frågan måtte betraktas.

Inf. öfwergår nu till gränskning af den analogi, som Förf. uppställt emellan naturwetenskap och naturphilosophi å ena sidan, samt theologi och filosofi å den andra. Derom heter det, att lifsom naturwetenskapen primo actu är empirisk naturhistoria, men icke derwid stannar, utan öfwergår till naturphilosophi, så anser Förf., att alldeles samma förhållande är med theologien, hwilken i sin högre utveckling öfwergår till filosofi. Liknelsen är tagen från en sak, som ligger alldeles utom sphaeren för närwarande discussion. Några allmänna anmärkingar deröfwer torde dock utwisa, huru Inf. uppfattar liknelsens betydelse med tillämpning till förewarande ämne. Det bewisningsfätt Förf. har walt, är analogiens, hwilken aldrig kan åstadkomma en högre wisshets grad än det sannolika. Men för att utröna om man här kan komma till det blott sannolika, så bör man först hafwa afgjort, om naturwetenskaperna erkänna filosofiens supremati inom deras område, ty från denna synpunkt utgår liknelsen, och det med tyft förutsättning om des ofelbarhet. Denna fråga åter borde

först hänfjutas till des rätta forum, nemligen naturwetenskapernas, för att der afgöras innan någon analogi hämtas derifrån. Det är åtminstone tänkbart, att från naturwetenskapernas sida en lifa stark protest uppstår, som från de theologiska wetenskapernas. Ty då förnuftet från sina irrfärder kommer, och will under namn af filosofi tillämpa sina satsar på theologien, så kan denna fråga uppstå: antingen bör kristendomen lära sig att bli förnuftig eller bör förnuftet lära sig att bli kristligt? Och då kosan ställes till naturwetenskaperna, så kunna dessa genmäla; antingen bör naturen lära sig bli förnuftig, eller bör förnuftet lära sig att bli naturligt? Antingen har naturen hämtat sina lagar ur förnuftet eller förnuftet hämtat dem ur naturen? Tyngdelagen, attractions- och repulsionskraften, tillhöra de förnuftet eller naturen? Och, i sanning, det blir icke lätt för filosofien att lemna nöjaktiga swar, som afgöra des herrskarewäldet inom det ena eller andra gebitet. Så mycket wet man förwisso, att åtskilliga utmärktare naturforskare antingen ignorerat tillwarelsen af någon naturphilosophi, eller om de det icke kunnat, dels ådagalagt deri befintliga misstag, dels wisat, att naturwetenskaperna i alla tider både kunnat och ännu kunna fortgå deras bana och uppnå deras ändamål, och således vara något inom sig helt, utan allt hänseende till naturphilosophien. Inf. agerar här referent, och will härmed blott motivera sitt påstående, att, innan man uppställer en analogi, hämtad från naturwetenskaperna, denna fråga bör först wid des rätta forum vara afgjord, så att man icke stödjer sig på en imaginair grund. Redan på sin tid ansåg den berömda Rydelius denna här antydda regel böra gälla såsom den första och sista wid all discussion, och trodde han, att genom des iakttagande all twist skulle biläggas. Enligt samma regel bör icke fantasien dömma i förståndsfakter, icke förståndet i förnuftsakter, icke heller förnuftet i trosfakter; och, med tillämpning till närwarande ämne, icke eller filosofien stabiliera wisso inom naturwetenskaperna gällande bestämningar, innan de der allmänt blifwit erkända. Frågan bör derföre återförwisas till des rätta forum, för att der behörigen justerad och beswarad, sedermera återwända, och inom theologiens gebit göra sig gällande, i den mohn den förmär. Man känner derutom, att, då man per analogiam will göra slutsats, utgångspunkten bör tagas från någon helt wäsentlig egenskap hos ett ting, och icke från någon tillfällig. Frågan uppstår då, är na-

turphilosophien något så väsendtligen inhærerande, att utan den naturvetenskaperna ej skulle vara, hwad de äro? Influera det på dem helt väsendtligen, om öfwer dem anställas filosofiska betraktelser eller icke? Skulle nu den satsen hyllas, att naturvetenskaperna utom filosofien sakna deras hela wigt och betydelse, så uppkomma derigenom en mängd corollarier af sällsam art. Här af skulle ju följa, att en Pinné, Newton och deras likar icke fattat fulla betydelsen af deras wettenskaper, emedan det åtminstone icke är känt, att de woro filosofer. Reflecterar man på utmärktare personligheter inom det theologiska gebitet, så skulle reformatorn Luther, den store Gerhardus och deras wärdige efterföljare stått på en låg ståndpunkt, emedan känt är, att samtliga de äldre theologerne woro realister, eller såsom Förf. uttrycker sig empirici.

Men äfwen det för ett ögonblick förutsatt, att Förf:s uppställda analogi ägde all formel riktighet, så leder den, åtminstone efter Ins:s åsigt af ämnet, till en helt annan slutföljd, än den, som Förf. åsyftat. Ty antagom, att wisä ämnen inom theologiska wettenskapen kunna utur en speculativ synpunkt uppfattas, så blir dock tydligt, att resultaten måste pröfwas och justeras efter den kunskapsgrund, som theologen anser vara ensamt gällande. Här finnes regulativet. Förf. hållandet blir då i detta hänseende föga annorlunda, än emellan natur och naturphilosophi, ty denna sednare måste wiserligen söka sin kontroll ytterst i naturen, hwarifrån den i första momentet utgått. Då Ins. här, utgående från en med Förf. gemensam princip, brukar ett argumentum ad hominem, så förbehåller han sig att få utsträcka liknelsen längre än Förf. gjort. Liksom naturvetenskaperna rastlöst fortgå uti utveckling och fulländning, och det methodo empirica, ehwad någon naturphilosophi finnes eller icke, på samma sätt fortgår dogmatiken på den wäg, som i dess idéer ligger antydt, utan att ställa sig i något beroende af filosofien, annorlunda än såsom en hjälpwettenskap för theologiens eget ändamål. Men när man nu framfört liknelsen längre, än till den punkt, der Förf. lemnade den, så kommer man tydligt till ett helt annat resultat, än som Förf. dermed åsyftade. Liksom naturphilosophien, isäll den under sina raisonnementer föres på afwägar, har sitt yttersta correctiv i naturen, så bör och hwarje filosofisk åsigt öfwer theologiska ämnen ytterst hänföra sig till den heliga skrift, såsom en norma normans. Alltså

blir genom denna liknelse Ins:s åsigt snarare befastad än wedelagd, och det destomera, som Ins:s slutningsätt uppfattar flera öfwerensstämmande kännetecken, än dem Förf. i sin uppställda analogi kunnat uppwisa. Hit hörer nu att wisä, huruwida Ins. mistagit sig, då han i sin förra uppsats yttrat, att den form, hwari Förf. klädt sin analogi, varit sådan, att man der swärligen kunnat upptäcka tertium comparationis. Infästet, som skulle beswaras, war, att, om man förklarade theologi wara filosofi, detta möjligen kunde leda till ändring i christendomens positiva läror. Förf:s swar blef, att lika litet som naturphilosophien will eller kan ändra naturalstren, lika litet will eller kan filosofien ändra christendomen. Ins. anmärkte derwid i sin förra uppsats, att det förra är absolut omöjligt, men att det sednare är ganska möjligt. Förf. gemälde då i sin replik, att christendomens läror i subjectiv mening kunna ändras, men icke i objectiv. Vatom och nu widblifwa denna förklaring, och hwilken norm skulle analogien då hafwa haft? Jo denna: Liksom naturphilosophien ej kan ändra naturalstren, så kan ej filosofien ändra christendomens läror, sådana de objectivt och in concreto finnas i biblen. Här är analogien fullt riktig, ty det ena är lika omöjligt som det andra. Loca biblica kunna naturligtwis icke till deras bokstafslydelse genom någon filosofi ändras. Men härigenom hade icke infästet varit beswaradt, emedan det tydligt förutsatte att christendomen såsom lära in abstracto antagit en bestämd typus. Och då nu fråga är om christendomens läror, hwad hade då i naturen varit det dermed analoga? Utan twifwel naturlära. Men hade Förf. uppgifwit dessa öfwerensstämmande kännetecken, så hade analogien bewist helt annat, än som dermed åsyftades, ty att både naturläran och christendoms läran, sedan de antagit en wis form, kunna genom filosofiens inflytande undergå förändringar, är icke blott möjligt, utan genom erfarenheten fullkomligen gifwet.

I det följande går Förf. att söka bekräftelse på sin ofwan autydda sats genom ett i särskild form uppställdt bewis. Förf. säger, att, om theologi ej wore filosofi, så skulle deraf följa, att en speculativ, (på begreppets wäg skeende) bewisning för christendomens gudomliga sanning, wore antingen omöjlig eller onödig. Omöjligheten skulle då vindiceras på twenne sätt, antingen så att man antog, det lärorna wore allt för speciella eller rent positiva, eller också att man ansåge dem wara allt för upphöjda för att af begrep-

pet åtkommas. Nödigheten af speculativ bewisning, skulle kunna påstås dermed, att man säger, det lærorna, såsom gudomlig uppenbarelse ej behöfva bewisning. Dessa supponerade inkast går Förf. derefter att wederslägga. Då Förf:s här uppställda argumentation icke otydligt tillkännager ett missförstånd om Ins:s mening, så går Ins. först att närmare utveckla i hwad mening Ins. sagt, att theologi icke är filosofi, dernäst att göra några allmänna anmärkingar wid Förf:s walda bewisningsmethod, och omsider att ur dogmatisk synpunkt lemna swar på Förf:s gjorda inkast.

Churu Ins. bestämdt nekat, att theologi är filosofi, så har han dock aldrig bestridt, att filosofien har en wiß beröring med theologien. Redan i sin förra uppsats utwisade Ins. åtminstone några punkter, der de sammanträffa. Filosofien ingår såsom en grundläggande metaphysik i Isagogiken. Dogmatiken hämtar af filosofien det formella, som för des construction såsom wetenskap är nödigt. Filosofien ingår utan någon wiß begränsning uti Theologia polemica och hwad man i sednare tider börjat kalla historia dogmatum. Skulle då något hinder förefinnas, att i speculativ wäg bewisa christna lärens fanning, i fall någon objectiv bewisning här är att att winna? Wisserligen icke. Ins. har blott sagt, att Dogmatiken måste äga ett fridlyst område, tryggadt från tillämpning af filosofiska principer. Så länge Dogmatiken erkänner skriften för sin enda kunskapskälla, så måste den också, såsom skriften förfara, simpliciter ponendo, absque prævia demonstratione. Sjelfwa uttrycket Dogmatik antyder wetenskapens method att forma thetica framlägga des innehåll. Ett annat förfarande härwid yppar en inconsequens, och aberration från idéen om christlig Dogmatik. Sjelfwa språket hafwa sin filosofi. Och om man oftare derpå reflecterade, så skulle man finna, huru de i dagen framlägga ej sållan djupt förborgade motsägelser, som ligga i begreppen, dem orden skola exprimera. Ett sådant fall är för handen, då man talar om speculativ dogmatik. Ty christlig dogmatik antyder ett thetiskt utgående från en gifwen princip. Men speculation handlar efter aprioriska grunder. Man ponerar således först en wiß princip, såsom ultimum et primum utan bewisning antagen; och sedan postulerar man likwäl en apriorisk bewisning. De äldre theologerna omtalade en theologia naturalis. Detta uttryck är nu antiqueradt. Grunden, hwarpå detta skett, lemnas

nu derhån. Men wißt är, att när de äldre skilde hwad som bör åtskiljas, så har man nu börjat förena, hwad icke låter sig förena. Ins. inser ganska wäl, hwad härwid kan inwändas, nemligen att Ins:s anmärkning grundar sig på den förwillelsen, att förnuftet sig sjelf lemnadt, kunde frambringa någon rent apriorisk wetenskap, då filosofien deremot måste hämta sitt object ur werkligheten, hwaraf följer, att den christna religionen faller inom filosofiens område. Härpå swaras, att denna sats alldeles icke är något argument, utan ett blott postulat, hämtadt ur en wiß filosofisk skola, och att hela denna fråga om förnuftets gränser, hwilken ytterst skulle reducera sig till en ny crisis af den menliga kunskapsförmågan, måste såsom på olika tider och af olika filosofiska discipliner olika beswarad i närwarande discussion åsidosättas; hwadan såwål Författaren som Ins. nödgas söka en annan wäg hwarpå lösningen af närwarande twistefråga må hämtas. Men antagom för ett ögonblick Förf:s här antydda sats, att förnuftet i förberörde affeende intet kan åstadkomma, så frågas, hwarföre söker ej förnuftet ljus i skriften, såsom ett erkändt normativt högre? Att först erkänna förnuftets absoluta oförmåga att i positiv wäg åstadkomma någon ting, och sedan förkasta ofswannämnde högre kunskapsgrund, är att försätta sig i dubbel hjälplöshet. I öfrigt må tilläggas, att ingen lär kunna bestrida, det ju christendomen är föremål för det menliga förnuftet. Men helt annat är att medgifwa det, och att statuera, det wetenskapen om christendomen är filosofi.

Ins. öfwergår nu till granskning af Förf:s förutnämnda bewis, och anmärker först hwad formen widkommer, att det är indirect. Heldst hade Ins. sett, att Förf. gifwit sitt bewis en annan form. Ett indirect bewis är stäldt mera på afstånd från sitt föremål. Om man i den mathematiska wetenskapen ogera wäljer en sådan bewisning, der likwäl begreppen kunna klädas i åskådningar, ännu mera böra de åsidosättas i filosofien, der mistag wid bewisningen icke så lätt kunna upptäckas och ådagaläggas. Desså är skäl att fråga, hwilket gudomlighets attribut, som Förf. från sin speculativa ståndpunkt kan tillerkänna christendomen. Ins. wet icke, om Förf. derom kan tala i den mest wanliga bemärfelsen, utan förmodar, att den bewisning, hwarom här kan bli fråga, är en framställning af christendomens förnuftighet. Derom öfwertrygas Ins. ännu mera, då han ger akt på sättet, huru de christna lärornas gudomlighet skulle windiceras,

hvilket hufwudsakligen borde ske derigenom, att tron genom speculationens åtgärd upphöjdes till ett wetande. Och i sådant fall återkommer här under en förändrad form discussionen om christendomens förnuftighet, hwarom Jns. i sin förra uppsats tydligen framställde sin åsigt, så widt det efter Förf:s då fallda yttranden kunde ske. Men då Jns. icke tilltror sig att om Förf:s verkliga mening i detta hänseende helt bestämdt yttra sig, så will han fästa sig blott wid det mest generella af ämnet. Och frågan blir då, hvilken demonstrativ evidens kan här möjligen winnas, den speculativa bewisningen må nu fullföljas efter hvilket filosofiskt system som helst. Från christendomen, betraktad såsom en omedelbar gudomlig uppenbarelse, kan oändlighets och helighets begreppet icke skiljas. Är det då möjligt för det inkränka människoförnuftet att på begreppets wäg ådagalägga, att det oändliga förnuftet sig i christendomen manifesterar? Hwad är bewisa, annat än att utur högre principer härleda wisä sanningar? Huru skall då christendomen bewisas, som sjelf är ett summum in suo genere? Hwar finner det oändliga ett superius hwarur det kan construeras? Allt förnuftets bemöjande i detta fall skulle leda till det resultat, att culminationen af det menliga wetandet är tron. Och den så kallade bewisningen förde då till ett helt annat mål, än det af Förf. antydda. Afser man derjemte, hwad erfarenheten i detta fall hittills wisat, så winner man snart den öfvertygelsen, att på denna wäg ingen apodictisk wisshet är att winna. Methoden att uppställa speculativa bewis varierar mer och mindre i hwarje filosofiskt system. Alltså händer, att bewis, som af en wis filosofiskt skola antagas, af en annan bli underkända. Skulle nu en rationel undersökning af christendomens sanningar godkännas, så skulle de liksom de rent speculativa införas i cirkeln af beständiga omweringar. Just deruti, att religionens sanningar, som äro för hjertat mest maktpåliggande, äro wordna objecta fidei, och derigenom ställas utom äfventyret att af förnuftets hugskott ändras, har Förf:s ådagalagt prof af sin tillbedjanswärda wisshet. Tron, som ej gör anspråk på att wara ett aprioriskt wetande, är härigenom tryggad från äfventyret att falla inom förnuftets domwärf.

Christendomens sanningar kunna således icke, uti sträng wettenskaplig mening taladt, aprioriskt bewisas. Men detta hindrar icke, att ju man κατ' ἀποφωπον

kan tala om bewis för christendomens sanning. Och äger man i sådant asseende bewis, som äro fullt tillräckliga att gifwa en grundad öfvertygelse. Men när nu frågan under en sådan synpunkt uppfattas, så bör här tilläggas, att christendomens sanningar icke såsom från hwarandra isolerade böra betraktas, utan christendomen bör i sin helhet uppfattas; och detta sker icke förr än den såsom en gifwen werksak, så i historiskt som dogmatiskt asseende betraktas. Någon annan uppfattning af detta ämne kan Jns. så mycket mindre medgifwa, som den förräder sig såsom högt enfsdig, ehwad den går ut på att stärkda christendomens historiska sida med uteslutande af des dogmatiska innehåll eller twertom. Om christendomens gudomliga sanning i den ordning som förut är nämnd bewisas, och det genom skäl, som sakens natur gifwer wid handen, så äro och christendomens enskilda sanningar bewiste. Och i detta fall hafwa de äldre theologerna gansta redigt uppfattat detta ämne, då de handlat om argumenta externa et interna. Men hwad som ligger i sakens natur, det samma bekräftas genom skriftens tydligaste ntfagor. Så wäl Frälsaren som hans Apostlar utmärkte gansta bestämdt den sinnesförfattning, hwarmed denna kunskap borde emottagas. Den förta war fullkomligen analog med den sednare. Här fordras nemligen barnafinnet och andans fattigdom. Hade christendomens läror warit bestämda att på begreppets (speculativa) wäg uppfattas, så hade otwifelaktigt Frälsaren wändt sig till Judiska nationens lärde, men de ansågo sig stå på en wida högre station, och kunde trotsigt säga: Icke har någon af Öfwerstarne eller Phariseerne trott på honom Joh. 7: 48. Och märkligt är, att, då det ofta läses om wår Frälsare, att han wardt bedröfwad, så säges det blott en gång, att han wardt glad i andanom, och det skedde, då han tackade Gud, för det hans lära i första rummet blef uppenbarad för såkunniga och ej för de wisä och förnumstiga Luc. 10: 21. Samma tanka anför och Aposteln, då han säger, att icke många föttligen wisä blifwit kallade, men det, som galet war för werlden, hafwer Gud utwalt, på det han skulle göra de wisä till skam. 1 Cor. 1: 26, 27. Samma grundtanke framställles i skriften under en mängd skiftande former: såsom då christendomen öfwer allt i N. T. kallas *μυστηριον*, stundom *μυστηριον*, med tillägg af *μυστηριον* eller *ἀποκρυφμενον*. Och härmed är synpunkten gifwen, hwarur christendomen bör betraktas. Men är det icke tänkbart, att denna lära i tidens längd

skall förlora sin grundcharacter af *nisus* och öfvergå till *prosis*? Problemet är icke nytt. Ins. vågar högligen betwifla, att des lösning är möjlig. Skriften gifwer dertill ingen anledning. Och då man inom förnuftets område, dit frågan egentligen icke hör, will söka bewisning för en sådan förmodan, så hinner man knappast till ett probabile. Frågan, hwarföre det behagat Gud, att religionskunskapen, den wigtigaste af all kunskap, skulle blifwa tro och icke wetande har wisserligen af theologer både blifwit wäckt, och äfwen utur olika synpunkter beswarad. Den är djers, och bör med ödmjukt sinne upplösas, öppet för hwarje rättelse, som med någon ur skriften hämtad analogi kan gifwas. Christendomen har characteren af uniwersalism. Den är ej inskränkt till wissta tider, nationer, kaster, åldrar. Den måste dertfore vara sådan, att den med hänseende till hjertats behof af hwarje individ kan fattas. Organen för des uppfattning kan således icke vara philosophien utan tron, som är en recipient, hwilken finnes iuom hwarje menniskobroöst. Hårtill kunna och läggas andra skäl, bland hwilka Ins. blott will nämna ett, anfördt af en berömd Asectiff Theolog, då han talar de rebus novissimis. Han frågar hwarföre hafwa icke menniskor en tydligare, ja alldeles åskådlig wisshet om de stora uppträden, som hwarje christen i tron förbidar? och tror sig häri finna ett synnerligt prof af Guds wisshet och nåd. Ty äfwen om menniskor ägde en långt högre grad af kunskap härom, så tror han, att den naturliga swagheten i förening med uppfostran wana, yttre retelser skulle kunna förleda menniskor, till synd och förhärdelse. I sådant fall skulle Guds rättfärdighet utfräswa ett större straff. Wi kunna i hänseende hårtill förmoda ett lindrigare answar. Ty menniskan wandrar här i tron och icke i åskådande. Det af Förf. gjorda påståendet, att läran icke blifwit uppenbarad, om den ej wore tillgänglig för begreppet är uti Ins:s tanka, föga bewisande. Ty endast för tron har Gud uppenbarat sig. För otron gifwes ingen uppenbarelse; äfwen som det icke gifwes något slags wetande för den, som ej har receptivitet dertfore, det will säga förnuft. Att uppenbarelsen blifwit med ord förkunnad, bewisar icke eller något för mysteriernas begriplighet. Orden äro likasåwäl uppenbarelsemedel för tron som för begreppet. Man kan förstå orden, utan att dertfore fullkomligen begripa den dermed betednade satsen. Dertfore yttrar sig en wiss Theolog ganska wäl: *Mysteria possunt intelligi, non penitus compre-*

hendi. Det är, wi kunna förstå orden, wi kunna och förstå, att saken ej är förnuftswidrig, men icke dertfore fullkomligen begripa sakens inre natur.

(Fortsättes.)

Notiser:

Köpenhamn. Den unga aktade historikern *Stjern* håller för ett stort auditorium föreläsningar öfwer Danfka historien för förra seklet. Hans föredrag är lefwande och spirituellt, och framställningen intresserar dertfore i hög grad, om mannen också icke kan sägas framhafwa något särdeles nytt.

= Utom den Jägerska editionen af *Bellman* annonseras nu från Michaëlsenska tryckeriet en ny godt-föps-Udgawe af den store sångarens *Epistlar och Sånger*, med 12 etsade teckningar, i 10 eller 11 häften; priset för det hela blir 8 mark Danf = 2: 32, R.dr R:gs Swenfft.

= Scandinawiska Sällskapet har af Jägers Scandinawiske Boghandel uppköpt 1200 exemplar af det utaf *Dr Sturzenbecher* redigerade "Swenska Album," samling af proffstycken af Sveriges nyare prosaiska litteratur. Dessa 1200 exemplar komma att utdelas bland sällskapets medlemmar, för att dertgenom wäcka en ytterligare håg för Swensf litteratur i Danmark.

= *Dr Sturzenbechers* föreläsningar öfwer Swenska bellettriketen utkomma i slutet af månaden från *Bianco Lunos* boktryckeri.

= *Skalden P. A. Holt*, hvars "Giocchino" föfledne höft gaf den kungliga theatern många fulla hus, är redan färdig med ett nytt drama, med ämnet hämtadt ur Danmarks äldre historia.

= *Docenten Siebmann*, hwilken som botanist nyligen bereft en stor del af hittills nästan okända trakter af Syd-Amerika, förbereder på egen bekostnad ett ytterst dyrbart werk öfwer detta lands palmer. En ofantlig mängd plancher lithographieras hårtill på det bekanta *Berengenska* instituet. Den botaniska wetenskapen lofwar sig af detta arbete högst wigtiga upplysningar.

= Det af *Carstensen* utgifna Söndagsbladet "Danf Album," som anses hufwudsakligast redigeras af den för sina kritiska arbeten, äfwen som för sina många lyckliga poetiska skrifter wälfända *P. E. Möller*, lemnar i en af sina sista numror en träffande karakteristik af *Fredrika Bremer*. Hennes lithographierade porträtt medföljer.

= Bland i dessa dagar utkomna nya böcker äro att märka: "Danmarks Krigs og politiske Historie fra Krigets Udbrud 1807 till Freden til Jönköping 1809 af *S. v. Nader*," 1:ste Binds 1:ste Levering (på *Reizels* förlag), och "De Danfke Ma-

rorater. En historisk politisk Betragtning af *F. J. S. Estrup*" (på Schubothes förlag).

Inbjudning till en lustresa kring jorden. Skeppsägaren Rob. M. Sloman i Hamburg annonserar att han nästinstundande sommar ämnar utsända ett af sina stora fregattskepp med ett antal passagerare på en expedition omkring jorden, då följande städer och länder komma att besökas: Lissabon, Madeira, Teneriffa, Capverds öarna, Rio de Janeiro, Rio de la Plata, Falklandsöarna, Balparaiso och alla mellanhamnar på Amerikas westkust ända till Guayaquil (Quito), Marquesas-, Bånskeppsöarna (Stahelie) och andra stilla hafvets ö-grupper, China (Tschusan, Hongkong, Canton, Macao, Wampoa), Manila, Singapore, Ceylon, Isle de France eller Madagascar, Gouda Hopps udden, St Helena, Ascension, Azorerna och tillbaka till Hamburg.

Skeppet kommer ej att på resan befatta sig med merkantila ändamål, utan skall i des hela utrustning och utrymmets användande, i bestämmandet af tiden för vistandet i de städer och länder som skola besökas, i tidsbestämmanderna för hela resan, endast afseende göras på de resandes säkerhet, bekvämlighet, nöje och kunskapsrikande.

Endast oförwitliga och bildade (företrädesvis vetenskapligt bildade) personer kunna emottagas.

Ett utmärkt skepp, en bepröfvad bildad Kapten och utvaldt manskap, en promoverad läkare, erbjuda åt deltagarne i expeditionen all möstlig garanti för en angenäm och lycklig resa.

Passagerare-afgiften för hela resan är bestämd så lindrig, att det blott behöfs ett ringa tillskott till den wanliga kostnaden för uppehållet i större städer, för att i mångsidigt bildadt sällskap, omgifven med all lefnadscomfort, lära känna de afslägnaste länders under och naturförmåheter, så många olika folks seder, och wid en genom sjärluften stälsatt helsa tillika samla sig en för hela lifvet outtömlig skatt af erfarenheter.

De närmare vilkoren kunna inhämtas hos ofwannämnde skeppsägare efter portofritt ställd förfrågan.

Friherre Ernst v. Houwald afled i sistlidne månad helt hastigt af slag, just som han beredde sig att, i egenkap af deputerad från ridderskapet i markgreffskapet Nieder-Lausitz wid provinsen Brandenburgs landdag, anträda resan till Berlin. I litteraturhistorien har han ett namn såsom afad skald, hans wänner sakna i honom den muntre gubben och erfarna affärsmannen. På de sednare åren hade hans literära verksamhet alldeles wändt sig från den dramatiska dikningen, och i stället slagit sig på affattandet af skrifter för barn och ungdom. Med stor hjertlighet, i osmintadt, men flytande, tydligt, anslående språk förhöd han att fjertio barnverldens anda, och har genom det städse förenandet af det nyttiga med det angenäma utstrött herrliga frön i den uppverande generationens sinnen. Så har den ärewärde afidne i många tusendens hjertan rest sig ett waraktigt monument.

Billemain's efterträdare. Grefve Salvandy har blifwit utnämnd till minister uti departementet för offentliga undervisningen i stället för Hr Billemain. Swad undervisningssystemet beträffar, skall han wara en ännu mer afgjord Jesuitifsende än Hr Billemain; och i afseende på afslägnandet af klericiets inflytande från folkundervisningen, t. o. m. närma sig Coufins åsigter. — Hr Billemain sjelf berättas nu wara i det närmaste återkallad från sin sinnessjutdom och nekar ensändigt att emottaga den åt honom i kamrarne föreslagna pensjon. I enlighet med den upphöjda karakter som allid utmärkt honom, vill han icke wara en overksam underhållstägare af staten, utan önskar återfå det Professors-embete han innehade före sitt inträde i Regeringen.

Guizot på talaretribunen. Af alla Europas statsmän ädrager sig ingen för närwarande större uppmärksamhet än Guizot, förmedelst den utomordentliga talang, med hvilken han beskär i alla de stormar som wid hvarje ny kamrarnes session upprepa sig emot honom, och på hvilken han äfwen under loppet af den nu pågående lemnat lysande prof. En korrespondent i Allg. Zeitung skildrar det intryck, som Guizot gjort på honom från talaretribunen, på följande sätt: "Föreställ er denne man, liten till werten, med något framlutadt hufvud och en kropp, som af swaghet lutar åt höger, med glesst grått hår, blyaktig ansigtstfärg, ihåliga kinder. Tänk er widare, att denne man, utom alla sitt embetes omsorger, wården om sin swaga helsa och de beghinner, som tvenne srukliga barn förorsaka honom, derjemte bär på sitt hufvud bördan af en impopularitet, utan exempel sedan Richelieus och Mazarins tider. Uppåtigen i tribunen, lägger han armarna i kors, kastar hufvudet tillbaka, hans panna klarnar, widgar sig, hans ögon listwas, och från hans läppar, med det föraktliga draget, som spelar kring munwinkeln, flödar den mest beundranswärda wältalighet. Ni ser salen uppfyllt med en hel nations deputerade, med de utmärktaste af Frankrikes Wärer, med fremlingar från alla länder, men förgäfwes söker Ni ett enda ansigte, som förräder tankespriddhet, ledsnad eller litgiltighet. Ni finner deremot wedersakare och anhängare fängslade, förtrollade, förwirrade eller entusiastiska i sina årbörder, allt efter deras olika politiska ställning. Har han nedstigit från tribunen, så upprätthålles han ännu af de seberaktigt spända lifskrafterna; men han stynar att komma hem; hans kropp dukar under för ansträngningen, han lägger sig och söker någon hwila antingen uti samtal med sina båda barn, eller uti sömnen, så wida denna ej förnetar honom sin wedergwikkelse."

En intressant biografisk karakteristisk af denne utmärkte man förefinnes i 1:sta häftet af "Galleri af utmärkte Samtida. Ds werfättning af F. B. C.", ett arbete, hwars källa är det berömda Gallerie des Contemporains illustres, par un homme de rien, och hwilket, lyckligt återgifwande originalet, wi rekommendera både för skriffänters behag och innehållsets gedighet.

N:r 8 af denna Tidning, utgifwes Lördagen d. 1 Mars.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1845.

